

Кот Наталія

*Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти,
Луцьк, Україна*

ГЕТЬМАН ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ. У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ІСТОРІЄПИСАННІ

У статті здійснено аналіз українського історієписання 2000–2020 років щодо постаті Павла Скоропадського як особистості, військового, політика, державотворця, лідера українського консервативного руху тощо. Окреслено основні напрямки розвитку історіографічного процесу з означеної проблематики та зміни, що відбулись: поява узагальнюючих праць з історії Української революції 1917–1921 років та Української гетьманської держави; монографічних досліджень постаті Павла Скоропадського та його впливу на державотворчі, політичні, соціальні, військові, культурно-освітні питання розвитку гетьманату; підготовка до друку, видання і перевидання документів та мемуарів.

***Ключові слова:* Павло Скоропадський, Українська гетьманська держава, Українська революція 1917–1921 рр., історієписання, державотворчі процеси, мемуари**

Процес державотворення, в якому знаходиться сучасна Україна, актуалізує необхідність аналізу основних результатів та висновків, зроблених українськими істориками при вивченні державотворчих традицій минулого, боротьби за незалежність і соборність України, місця, ролі та внеску видатних осіб у цій боротьбі. Особливим етапом в історичному пізнанні та осмисленні шляхів становлення України як держави стали 2000–2020 роки, які збагатили українську історичну науку значною кількістю різнопланових досліджень, розширенням їх тематичної спрямованості, введенням до наукового обігу документальних джерел тощо. Відбулась зміна методологічних підходів у трактуванні історичних подій через призму багатозначного та багатомірного впливу політичних діячів на соціум, на особливості основних напрямів становлення та розвитку держави.

Мета статті – на основі аналізу наукових досліджень українських істориків в 2000–2020 роках окреслити ступінь осмислення місця і ролі Павла Скоропадського в становленні української державності у

контексті історичної доби та визначити основні напрями та перспективи подальшого наукового пошуку.

В історіографічному просторі вирізняються такі основні напрями дослідницьких пошуків із означеної теми: узагальнюючі праці з історії Української революції 1917–1921 років та гетьманської держави; дослідження з державотворчих, політичних, соціальних, військових, культурно-освітніх питань розвитку гетьманату Павла Скоропадського; характеристика місця та ролі окремих персоналій, в тому числі монографії та наукові розвідки, присвячені постаті гетьмана; підготовка до друку, видання документів та мемуарів.

У 2011–2012 роках у київському видавництві «Наукова думка» вийшли «Нариси історії Української революції 1917–1921 рр.» у двох книгах, авторський колектив яких склали відомі дослідники революційної доби: Владислав Верстюк, Руслан Пиріг, Валерій Солдатенко, Тетяна Осташко та ін. [15]. Назване дослідження з одного боку стало певним підсумком вивчення подій Української революції ХХ століття в українській історіографії, з іншого – продемонструвало нові методологічні підходи до їх інтерпретації, нове наукове бачення минулого.

Зокрема, у третьому розділі першої книги (автори Р. Пиріг, Т. Осташко) гетьманат Павла Скоропадського характеризується як українсько-російське державне утворення та його режим визначають, як авторитарно-бюрократичний [15, с. 273]. Аналіз нерозривно пов'язується з характеристикою дій Скоропадського, зокрема, у внутрішній та зовнішній політиці, заходами широкої українізації у сфері освіти, науки та культури. Автори роблять висновок щодо сутності гетьманату як тимчасового правління.

Важливою подією у розширенні можливостей істориків з висвітлення широкого спектру теоретичних та науково-прикладних проблем Української революції 1917–1921 років стало започаткування Інститутом історії України НАНУ видання збірника «Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років» [28]. Головна увага у збірнику приділяється теоретико-методологічному аналізу підходів до вивчення доби революції; вдосконаленню понятійно-категоріального апарату, що використовується у наукових дослідженнях з цієї проблематики; розкриттю значення і ролі видатних особистостей у подіях Української революції тощо.

Суттєвий вплив на сучасний історіографічний процес мали наукові конференції «Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії», проведена Інститутом історії України Національної академії наук України та Українським інститутом національної

пам'яті у 2008 році, та конференція 2018 року, що відбулась під егідою Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського і музею Гетьманства, присвячена 100-річчю проголошення Української держави гетьмана Павла Скоропадського та ін. [6]. Відкриваючи першу, академік В. А. Смолій наголосив, що в низці потужних факторів виникнення гетьманату як «одного із рельєфних етапів українського державотворення... присутність на тогочасній політичній арені такої постаті як генерал Павло Скоропадський ... відіграла не останню роль у визначенні форми державності», що певною мірою активізувало розмаїття тематики наукового пошуку [6, с. 3].

Важливим напрямком досліджень залишаються історіографічні огляди, які сприяли активізації наукового пошуку щодо образу гетьманату та особистості гетьмана, серед яких особливої уваги заслуговує історіографічний зріз Я. С. Калакури [7; 37; 12; 35; 38]. Дослідники історіографічних робіт окреслили оцінки постаті Павла Скоропадського в усій їх контрверсійній повноті.

Історичний портрет гетьмана як видатного діяча української історії ХХ століття змалював відомий український історик О. П. Реєнт [29]. Автор, на основі аналізу сучасних вітчизняних і зарубіжних праць, мемуарів та документальних джерел характеризує умови, за яких став можливим прихід П. Скоропадського до влади, акцентуючи увагу на теоретичному оформленні консерватизму, який «став ідейним підґрунтям гетьманату й гетьманського руху міжвоєнної доби» [29, с. 296].

Історик показує діяльність гетьманського уряду в умовах економічної кризи у державі, наголошуючи на аграрній політиці і поглядах гетьмана щодо шляхів виведення сільського господарства на новий соціально-економічний рівень та пошук ним компромісних рішень у ситуації протистояння. Аграрну програму П. Скоропадського він характеризує як прагматичну, вказує на чітке розуміння та адекватний вибір дійових засобів щодо розв'язання нагальних проблем у сільському господарстві та вирішенні земельного питання [29, с.146–147]. Поряд з цим науковець аналізує розбіжності сучасних дослідників в оцінках аграрних перетворень гетьманату, підкреслюючи їх намагання об'єктивно висвітлити позитивні і негативні аспекти.

Вченим здійснено глибокий аналіз адміністративної та законодавчої діяльності гетьмана, акцентовано увагу на тому, що «диктаторські повноваження П. Скоропадського обумовлювались екстраординарними обставинами, в яких перебувала країна» [29, с.91]. У цьому ж розділі роботи особливої ваги автор надав аналізу кадрової

політики гетьмана, наголошуючи на особистісних і ділових якостях працівників, яким останній віддавав перевагу: чесність, компетентність, здатність стратегічно мислити, оперативність прийняття рішень та їх виконання.

Портрет гетьмана був би неповним, якби історик не зупинився на його діяльності як блискучого військового, котрий вніс значний внесок в українізацію армії. Особливе значення П. Скоропадський надавав створенню боєздатних збройних сил в умовах австро-німецької присутності та неоднозначного ставлення до цього питання представників різних політичних партій [29, с.174–188].

Аналізуючи зовнішньополітичну діяльність гетьманату вчений зробив висновок, що гетьман відстоював інтереси України у встановленні рівноправних та взаємовигідних стосунків із різними державами світу. І як результат: «Україна мала 11 дипломатичних і близько 50 консульських представництв у 20 країнах, а на своїй території – 12 дипломатичних та 42 консульські представництва з 24 держав» [29, с.198].

У роботі розкривається особлива роль П. Скоропадського у підтримці розвою освітнього, наукового, культурного та мистецького потенціалу гетьманату. Перелік здійснених заходів вказує на глибоке розуміння гетьманом значення створення національної школи та вищої освіти, Української Академії наук, бережливого ставлення до історико-культурної спадщини народу, підтримки музейної справи для формування та розвитку держави. Особиста опіка над українською театральною й музичною культурою, підтримка творчих колективів, створення сприятливих умов для розвитку української преси та книгодрукування – ось ті визначальні віхи культуротворчої діяльності гетьмана, на яких наголошує дослідник [29, с.225–226].

Підсумовуючи, О. П. Реєнт робить висновок, що П.Скоропадський «далеко не завжди був послідовним у своїх діях, приймав суперечливі, а часом і відверто хибні рішення, не завжди вірно обирав помічників та виконавців. Однак є обставина, яку не помічали численні критики гетьмана: ступивши в бурхливий потік великої політики, він дедалі більше переймався долею українського народу, бездержавність якого протягом століть спричинила стільки горя, страждань і принижень. У цьому сенсі можна сказати, що сама українська справа, якій він віддав значну частину свого життя, зробила його українським патріотом» [29, с.295–296].

Особливо значущим у розвитку історієписання на тлі означеної проблеми є комплекс робіт Р. Я. Пирога, що відзначається авторами збірника наукових праць «Студії з історії Української революції 1917–

1921 років», виданого на його пошану [39]. Докладний аналіз соціальної бази та політичного режиму гетьманату, діяльності гетьмана з розбудови держави міститься у його фундаментальних працях «Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси», «Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір», «Відносини України і Центральних держав: нетипова окупація 1918 року» та низці статей в «Українському історичному журналі» та інших наукових виданнях [23–27].

розкриття особистості гетьмана в різних напрямках його діяльності на основі глибокого аналізу комплексу державних актів, затверджених ним, та різноманітних документів цього періоду, спостерігається у роботах Г. В. Папакіна [18–21]. В його історико-архівних нарисах Павло Скоропадський постає в іпостасях державотворця, патріота і людини, здатної до еволюції під впливом аналізу подій, що відбувалися [22].

Неоціненним є внесок вченого в опрацювання унікальних документів архіву родини Скоропадських та введення їх до наукового обігу у книзі «Архів Скоропадських: Фамільні архіви української родової еліти другої половини XVII–XX століть та архівна спадщина роду Скоропадських» [20]. Заслугує на відзначення поява монографій, в яких розкриваються окремі напрями політики держави, діяльності державних інституцій та Гетьмана. Зокрема, ставлення Гетьмана до науки та стосунки з науковцями у дореволюційний період, його роль у створенні Української академії наук, вплив на розвиток української науки в еміграції охарактеризовано в монографічному дослідженні Г. В. Папакіна [17].

Протягом 2000-2020 рр. в українській історичній науці активно досліджувались проблеми розкриття впливу гетьмана на аграрну політику держави, особливостей розвитку українського села та аграрних відносин.

У комплексній роботі «Аграрна політика в Україні періоду національно-демократичної революції (1917–1921 рр.)» підбито підсумки наукової розробки питання, об'єктивного його висвітлення, з'ясовано суть і еволюцію підходів до вирішення аграрного питання у різні періоди історії Української держави, в тому числі і в період гетьманату [1]. Акцентуючи увагу на тому, що аграрна реформа проводилась з ініціативи самого Гетьмана, Н. А. Ковальова наголошує, що «за умови стабільної політичної ситуації плани земельної реформи уряду П. Скоропадського були економічно ефективними і психологічно прийнятними для селянства. Проте революційні обставини, коли навесні 1918 р. селяни фактично здійснили переділ землі, не сприяли

прийняттю ними більш поміркованих варіантів розв'язання земельного питання» [1, с.103].

Особиста ж позиція П. Скоропадського з цього питання декларується ним у спогадах: «Я прихильник дрібних господарств, зокрема в Україні, і неодноразово говорив, що мій ідеал – бачити Україну, вкриту одними лише дрібними високопродуктивними, приватними господарствами...» [33, с.137]. Він підкреслював, що «розглядав аграрне питання не з точки зору економічної, а, прийнявши, головним чином, до уваги політичний бік життя країни» [33, с.54.]. Гетьман вважав, що необхідність аграрної реформи диктувала політична ситуація в країні «і тут доводилось керуватися лише державною необхідністю, а не інтересами приватних осіб» [33, с.54.].

Висвітленню своєрідності та неординарності особистості гетьмана присвячено дві роботи В. А. Савченка, перша з яких вийшла у серії «Історичне досє»: «Павло Скоропадський – останній гетьман України», друга – у серії «Знамениті українці» – «Павло Скоропадський» [30; 31]. Автор ставить багато запитань щодо тих чи інших вчинків гетьмана, у пошуках відповідей на які звертається до різного роду джерел: архівних матеріалів, спогадів П.Скоропадського та інших учасників тих далеких подій, до наукових досліджень різних років. Підхід історика до характеристики особи гетьмана як людини неоднозначної прослідковується через аналіз взаємостосунків Скоропадського з його оточенням, поступової зміни політичних орієнтирів, розбудову українського війська тощо.

Результативним став науковий проект «Україна», який збагатив історіографічний простір роботами докторів історичних наук Д. Яневського та В. Солдатенка.

Для наукового доробку В. Солдатенка характерна низка досліджень з історичної персоналістики. Значне місце в подіях революційної доби відводиться істориком постаті Павла Скоропадського, в особі якого протиставляється гетьманська альтернатива республікансько-демократичному варіанту державотворення [36]. Він стверджує, що гетьманська модель державності «в умовах революційного збудовування не змогла скільки-небудь ефективно конкурувати й з планами відродження, з одного боку, демократичної республіки (Українська Народна Республіка), а з іншого – соціалістичної республіки (Української Соціалістичної Радянської Республіки)» [36, с. 227]. Обґрунтовуючи своє трактування постаті Павла Скоропадського, Д. Яневський показує його у порівнянні з М. Грушевським та С. Петлюрою [45].

На матеріалах проаналізованих історичних досліджень і документальних джерел, у світлі сучасної політичної теорії, становлення

та розвиток політичного світогляду гетьмана та його дії як лідера українського консервативного руху розкриває О. Михайлова в монографії «Павло Скоропадський: «Крім негідників, усі підуть за мною», яка надрукована в серії «Політичні портрети» (заснована в 2018 році Інститутом політичних та етносоціальних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України) [14].

Фінансова політика гетьманату відслідковується П. Гай-Нижником [5]. В монографії, на основі статистичних та інших документальних даних, автором окреслено основні напрями роботи Міністерства фінансів щодо податкової системи, формування фінансового простору, налагодження роботи Державного банку України, проведення «антиросійської валютної реформи» тощо [5, с. 96].

Активно розгорнувся напрям досліджень з питань стосунків Павла Скоропадського з його соратниками та супротивниками. Так, публіцистику Сергія Єфремова в його боротьбі проти Павла Скоропадського всебічно аналізує В. Ф. Верстюк. Він застерігає сучасних дослідників щодо впровадження думок С. Єфремова в історіографічний обіг, оскільки при цьому необхідним є «визначитися в їх точності й об'єктивності» та «пам'ятати про багатовимірність історичного процесу» [3, с. 79]; порівняльний аналіз складних і суперечливих стосунків П. Скоропадського і М. Міхновського, які яскраво віддзеркалювали різні моделі національно-державного будівництва в Україні 1918 року здійснив Ф. Г. Турченко [40; 41]; П. Гай-Нижник акцентував увагу на взаємодії Павла Скоропадського та Ігоря Кістяковського, який, за визначенням Д. Донцова «мав неабиякі важелі впливу на Гетьмана» [4, с. 148].

Новим напрямом в українському історієписанні стали дослідження впливу різних факторів на формування та становлення особистості Павла Скоропадського в дитячі та юнацькі роки, особливостей родинних стосунків, впливу батька на дітей та їх долі, спілкування сім'ї Скоропадських з друзями тощо [2; 13].

Специфікою історіографічного періоду, що аналізується, є підготовка до видання значної джерельної бази з архівних фондів [16; 43]. Розширило діапазон досліджень, ввело до наукового обігу широкий комплекс нових документів видання збірника документів і матеріалів у двох томах «Українська держава (квітень – грудень 2018 року)» [43]. Здійснено також друге видання спогадів Павла Скоропадського в перекладі українською мовою [32]. У передмові від упорядника окреслено відмінності між першим і другим виданнями. «Спогади» супроводжуються також статтями головного редактора видання 1995 року Ярослава Пеленського (передрук), упорядника

нинішнього – І. Гирича та Г. Папакіна. Ними у різних ракурсах розкривається значення мемуарів Гетьмана, оскільки, як наголошував Я. Пеленський: «Спогади» є не лише цінним історичним джерелом, а й важливим повчальним документом про будівництво Української держави та її падіння в 1917–1920 роках» [32, с. 346]. Г. Папакін робить висновок, що «Спогади» «є документом лише і виключно свого часу», підкреслюючи, що «не потрібно надавати їм статусу політичного документа або якоїсь ідеологічної декларації. Щоб об'єктивно оцінити постать Павла Скоропадського та його внесок в українські визвольні змагання першої половини ХХ століття, треба залучити до аналізу значно ширший джерельний контекст» [32, с. 359]. І. Гирич, поставивши перед собою завдання «текстами зі спогадів актуалізувати такі аспекти: Українська держава та її провідник; ставлення гетьмана до понять «нація», «держава», «самостійність» і «федерація»; взаємини з тогочасними політичними і національними силами; порівняння Павла Скоропадського з іншими державними діячами» [32, с. 360], підкреслює, що «Спогади» дають змогу «побачити в розвитку процес становлення державної людини» [32, с. 435].

Значно збагатилася джерельна база виданням та перевиданням мемуаристики та історичних досліджень сучасників П. Скоропадського. Це, зокрема, праці Д. Донцова, Д. Дорошенка, В. Липинського, Є. Чикаленка та ін. [9; 10; 44].

100-річчя Української Держави, яке в 2018 році відзначалось в Україні науковими заходами не лише у столиці, але й в інших університетських центрах України, ініціювало проведення інформаційних кампаній медійними засобами. Зокрема, на шпальтах газети «День» знайшли широке відбиття різні теми з історії гетьманату, представлені і в науковому, і в науково-публіцистичному ключі. Вагомим підсумком акції стало видання «АВЕ: До 100-ліття Гетьманату Павла Скоропадського», серед авторів якого відомі українські історики В. Горак, Т. Осташко, Г. Папакін, Ю. Терещенко та ін. [2].

Отже, ми можемо зробити висновок, що українське історієписання 2000–2020 років значно розширило проблемне коло досліджень періоду Української революції 1917–1921 років, в тому числі Української Держави Павла Скоропадського. Високий науковий рівень робіт забезпечується активним використанням нового масиву документів та інших видів джерел. Чимало наукових розвідок присвячені постаті Гетьмана, однак його політичні погляди та діяльність продовжують трактуватись з різних методологічних та ідеологічних позицій науковців. Нинішній стан вивчення та наявна джерельна база стане ваго-

ним підґрунтям до подальшого опрацювання окресленої проблематики.

1. Аграрна політика в Україні періоду національно-демократичної революції (1917-1921 рр.) / Н. Ковальова, С. Корновенко, Б. Малиновський, О. Михайлик, А. Морозов. – Черкаси: Ант, 2007. – 280 с.
2. АВЕ. До 100-ліття Гетьманату Павла Скоропадського / за заг. ред. Лариси Івшиної. Видання перше. Київ: ТОВ «Українська прес-група», 2018. – 680 с.
3. Верстюк В. Ф. Сергій Єфремов проти Павла Скоропадського // Український історичний журнал. – 2013. – № 3. – С. 63–79.
4. Гай-Нижник П. Ігор Кістяковський – «злий геній і дух» гетьмана Скоропадського // Київська старовина. – 2005. – № 1. – С. 161–172.
5. Гай-Нижник П. П. Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.). – К., 2004. – 430 с.
6. Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії. Всеукраїнська наукова конференція 19–20 травня 2008 р. Збірник. – К.: Видавництво Олени Теліги, 2008. – 320 с.
7. Грибоедов С. В. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: історіографічне дослідження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.06. – К., 2001. – 23 с.
8. Державник і Держава: до 100-річчя проголошення Павла Скоропадського Гетьманом України: зб. наук. пр. / Редкол.: Г. Папакін (голова) та ін.; упоряд. Д. Гордієнко та Л. Бевз. – К., 2018. – 240 с.
9. Донцов Д. Рік 1918. Київ: Документально-художнє видання. – К.: Темпора, 2002.
10. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле. – К., 2007. – 632 с.
11. Єфремов С. Публіцистика революційної доби (1917–1920 рр.) / Відп. ред. В. Ф. Верстюк; упоряд. В. Ф. Верстюк, Г. Б. Басара-Тилишак, В. М. Бойко, В. В. Скальський – Т. 2. 9 травня 1918 – 30 травня 1920 рр. К.: Дух і літера, 2014. – 544 с.
12. Калакура Я. С. Образ гетьманату в новітній історіографії // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії. Всеукраїнська наукова конференція 19–20 травня 2008 р. Збірник. – К.: Видавництво Олени Теліги, 2008. – С. 69–77.
13. Ляпіна Т. Вплив оточення на формування особистості Павла Скоропадського в дитячі та юнацькі роки // Державник і держава: до 100-річчя проголошення Павла Скоропадського Гетьманом України. Зб. Наук. Пр. / Редкол.: Г. Папакін (голова) та ін.; упоряд. Д. Гордієнко та Л. Бевз. – К., 2018. – С. 215–221.
14. Михайлова О. Павло Скоропадський: «Крім негідників, усі підуть за мною». – Київ: Парлам. вид-во, 2018. – 368 с.
15. Нариси історії Української революції 1917–1921 рр.: у 2 кн. / авт. кол.: В. Верстюк (кер.) та ін. – Кн. 1. – К.: Наукова думка, 2011. – 340 с.
16. Науково-документальна збірка до 90-річчя запровадження державної служби України / Упоряд. А. Вишневський. – К., 2008. 124 с.
17. Папакін Г. Павло Скоропадський та Українська академія наук. До 100-річчя НАН України. К.: Українські пропілеї, 2018. – 335 с. Папакін Г. Перша світова війна у рефлексії Павла Скоропадського // Український історичний журнал. – 2013. – № 3. – С. 80–97.

18. Папакін Г. Павло Скоропадський і державотворчі процеси доби Української революції 1917–1921 років. // Вісник державної служби України. – 2008. – №2. – С. 30–42.
19. Папакін Г. Архів Скоропадських: фамільні архіви української еліти другої половини XVII–XX ст. та архівна спадщина роду Скоропадських. – К., 2004. – 420 с.
20. Папакін Г. Михайло Грушевський і Павло Скоропадський // Визначні особистості в історії України. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – Ч. 2. – С. 83–92.
21. Папакін Г. В. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина: Історико-архівні нариси. – К.: Держ. ком. архівів, 2003. – 300 с.
22. Пиріг Р. Я. Відносини України і Центральних держав: нетипова окупація 1918 року. – К., 2018. – 358 с.
23. Пиріг Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір. – К., 2016. – 518 с.
24. Пиріг Р. Проблема виборів до сейму у внутрішній політиці гетьманату Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.). // Український історичний журнал. – 2012. – № 3. – С. 28–35.
25. Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року: історичні нариси. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – 336 с.
26. Пиріг Р. Я. Гетьманат Павла Скоропадського: між Німеччиною і Росією. – К., 2008. – 209 с.
27. Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років / Гол. ред. В. Верстюк. Вип. 14. К.: Ін-т історії України НАН України, 2019. 237 с.
28. Реєнт О. Павло Скоропадський. – К.: Видав. дім «Альтернативи», 2003. – 304 с.
29. Савченко В. А. Павло Скоропадський. – Харків: Фоліо, 2009. – 123 с.
30. Савченко В.А. Павло Скоропадський – останній гетьман України. – Харків: Фоліо, 2008. – 380 с.
31. Скоропадський П. П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 / пер. з рос. Е. Соловей; упоряд. І. Гирич. – Київ: Наш формат, 2017. – 456 с.
32. Скоропадський П. П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 / гол. ред. Я. Пеленський. – К.; Філадельфія, 1995. – 494 с.
33. Скоропадський П. П. Спомини. – К.: Україна, 1992. – 112 с.
34. Солдатенко В. Ф. Режим гетьманату 1918 р. у світлі документів та сучасних історичних студій. // Український історичний журнал. – 2018. – № 6. – С. 151–174.
35. Солдатенко В. Ф. «Бог не дав мені сил справитись із цим завданням» (Павло Петрович Скоропадський) // Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – С. 189 – 229.
36. Солдатенко В. У вирі революцій і громадянської війни (актуальні аспекти вивчення 1917–1920 рр. в Україні). – К. : Парламентське вид-во, 2012. – 272 с.
37. Солдатенко В. Революційна доба в Україні (1917–1920 рр.): логіка, пізнання, історичні постаті, ключові епізоди. – К. : Парламентське вид-во, 2011. – 568 с.
38. Студії з історії Української революції 1917–1921 років: зб. наук. пр. на пошану д-ра іст. наук, проф. Руслана Яковича Пирога з нагоди 70-річчя з дня

народження та 40-річчя науково-педагогічної діяльності / Гол. ред. В. Верстюк. – Київ: Ін-т історії України НАН України, 2011. – 406 с.

39. Турченко Ф. Г. П. Скоропадський і М. Міхновський 1918 р.: дві моделі державного будівництва // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 48–59.

40. Турченко Ф. Г. Сутність гетьманського режиму в контексті взаємин П. Скоропадського і його політичних опонентів // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії. Всеукр. наук. конф. 19–20 травня 2008 р. Зб. – К.: Видавництво Олени Теліги, 2008. – С. 157–169.

41. Українська Держава Павла Скоропадського: здобутки і прорахунки: матеріали круглого столу з нагоди 100-річчя проголошення Укр. Держави. – Луцьк, 2018. – 86 с.

42. Українська держава (квітень – грудень 2018 року): Документи і матеріали: У 2 т. – К., 2015. – Т. 1. – 790 с.; Т. 2. – 412 с.

43. Чикаленко Є. Щоденник. – Т. II: 1918–1919 рр. – К., 2004.

44. Яневський Д. Проект «Україна». Грушевський. Скоропадський. Петлюра. – Х.: Прапор, 2012. – 921 с.

HETMAN PAVLO SKOROPADSKYI IN MODERN UKRAINIAN HISTORY WRITING

Nataliia Kot

Volyn In-Service Teacher Training Institute, Lutsk, Ukraine, n.kot@vippp.org.ua

The article deals with the analysis of the Ukrainian history writing (2000–2020) regarding Pavlo Skoropadskyi as a personality, military man, politician, statesman, leader of the Ukrainian conservative movement, etc. The main directions of the historiographical process on the mentioned issues and changes that have happened are outlined: the appearance of generalizing works on the history of the Ukrainian Revolution (1917–1921) and the Ukrainian Hetmanate; monographic studies of Pavlo Skoropadskyi and his influence on state-building, political, social, military, cultural and educational issues of the hetmanate development; preparation for printing, publishing and republishing documents and memoirs.

Keywords: Pavlo Skoropadskyi, Ukrainian Hetmanate, Ukrainian Revolution (1917–1921), history writing, state-building processes, memoirs.